

УДК: 316.2Kuznesov V.
Примљено: 28. новембар 2008.
Прихваћено: 15. децембар 2008.
Оригинални научни рад

Српска политичка мисао
број 4/2008.
год. 15. vol. 22.
стр. 271-286.

Љубиша Р. Митровић
Филозофски факултет, Ниш

ВЈАЧЕСЛАВ КУЗЊЕЦОВ – ТВОРАЦ ГЕОКУЛТУРНЕ ПАРАДИГМЕ И УТЕМЕЉИВАЧ СОЦИОЛОГИЈЕ КУЛТУРЕ МИРА¹⁾

І СТАЊЕ И ТЕНДЕНЦИЈЕ У САВРЕМЕНОЈ РУСКОЈ СОЦИОЛОГИЈИ

Савремена руска социологија налази се у полету и успону. Ослобођена стваралачка енергија нове генерације социолога, израслих у последњих двадесет година, већ даје значајне резултате, о чему говоре бројни индикатори (између осталог број формираних факултета и катедри за социолошке студије, дипломираних социолога, магистара, доктора; развој примењених посебних социологија; број нових часописа и ревија из области социологије; нова истраживачка поља емпиријских истраживања, број преведених публикација из социологије на руски, и обрнуто са руског на друге језике...).

Русија има социолошку традицију. Наиме, крајем 19. и почетком 20. века настаје прва фаза у развоју социологије у Русији, која је представљена кроз стваралаштво: М. М. Ковалевског, Н. И. Карева, Н. К. Михајловског, и П. А. Сорокина.²⁾

- 1) Овај рад је део истраживачке активности аутора на пројекту «Култура мира, идентитети и међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграција» 149014Д, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.
- 2) Опширније о развоју социологије у Русији видети у студијама: *Социологија у Русији*, В. А. Јадов, Москва, 1996; *Историја социологије*, А. Ј. Кравченко, Москва, 2006; *Социологија у Русији*, А. Г. Здравомислов, Москва, 1994.; *Историја социолошке мисли у земљама централне и источне Европе*, З. Т. Голенкова и Н. П. Нарбут, Москва, 2003; *Развој емпиријских социолошких истраживања у Русији и Источној Европи*, Л. А. Белова.

Први универзитет на коме се изучавала социологија био је Петербуршки (1890), а онда у Москви и Харкову. Прве курсеве и монографије из социологије почетком 20. века написали су: Е. В. де Роберти (*Општи курс из социологије*), Н. И. Карев (*Социологија у Русији*) и М. М. Ковалевски (*Историја социјалних класа у Русији и Социологија*). Рачуна се да је прва катедра за социологију формирана 1908. године, најпре при Психоневролошком институту у Петербургу, а потом 1912. при Историјском друштву Петербуршког универзитета отворена је секција за социологију. 1916. године формирано је Руско социолошко друштво, чији је председник био М. М. Ковалевски, „отац“ руске социологије, а секретар П. А. Сорокин који је био његов ученик. 1919. године формиран је Социолошки институт, а 1920, на Петроградском државном универзитету, отворен је први Руски факултет друштвених наука, са посебним одељењем за социологију, и катедром за социологију чији је шеф био П. А. Сорокин. У периоду 1920-1922, ради и Кружок за научна социолошка истраживања, чији је председник био академик Павлов, а секретар Сорокин. У распону од 1922-1924, као израз потреба партијске индоктринације уводи се научни комунизам и формира Комунистички универзитет и Социјалистичка академија друштвених наука, најпре у Петрограду а потом у Москви, Харкову, Омску, Казану. У овом времену публикују се часописи: „Под знамењем марксизма“, „Бољшевик“, „Весник социјалистичке академије“. То је доба када настаје потискивање социологије као академске дисциплине и њена замена марксистичком доктрином и идеологијом. Као реакција на цензуру и повреду аутономије научног рада, Сорокин као истакнути социолог и писац бројних дела (*Опште социологије* 1920. и *Социолошки системи* 1921.) мигрира из земље 1922. Одлази, најпре, у Праг а потом у САД, где на Харвардском универзитету наставља успешну професионалну каријеру. Основао је Социолошки факултет и напредовао је до места декана Факултета а 1964. је постао и председник Америчке социолошке асоцијације. Међу најпознатијим његовим ученицима су: Р. Мертон, У. Мур, Ч. Лумис, Џ. Хаманс.

Са доласком Стаљина на власт настаје даља партизација и догматизација друштвених наука. На делу је процес „функционализације марксизма“ за потребе нове политичке класе – партијске политократије и бирократске номенклатуре. Као последице овог процеса догматизације настала је осека емпиријских социолошких истраживања и блокада научне и друштвене критике у Совјетском савезу, што је имало негативне социјалне импликације. Одразило се, између осталог, на даљу бирократизацију совјетског система

и ограничавање аутономије цивилног друштва, као и акумулирање унутрашњих противречности у развоју. У крајњој инстанци ове тенденције оличене у догматизацији друштвених наука и бирократизацији друштва, кулминирале су у феномену култа личности и стаљинизма, који су водили дискредитацији социјализма као хуманистичко-еманципаторског пројекта.

После Другог светског рата, посебно од 1950. године, социологија се најпре развија у оквиру рада Института за марксизам и филозофију Академије наука, да би од 1960. године, заслугом Г. В. Осипова и под његовим вођством почео да ради Институт за социолошко-политиколошка истраживања. Од 1968. године при Академији наука је формиран Институт за социологију, чији су руководиоци били: М.Н. Руткович, Г. В. Рабушкин, В. Н. Иванов, В. А. Јадов, Л. М. Дробижева.

После Горбачовљеве перестројке, као својеврсног пројекта социјалних и политичких реформи у Совјетском савезу, настаје подстицај за развој друштвених наука, а посебно за социолошка истраживања. У овом контексту покренутог процеса демократизације друштва 1989. године отворени су први социолошки факултети у Москви и Санкт-петербургу. Данас се социологија предаје у 105 универзитетских центара широм Русије, на 40 факултета, и бројним другим одељењима и катедрама различитих факултета, колеџа и универзитета. Социологију студира преко 40 000 студената, а на студјиским групама предаје више од 4000 наставника и сарадника. На научним конференцијама које организују социолози и њихове асоцијације, све је мање „седих глава“ а све више „младих лавова“, односно припадника нове генерације социолога који су израсли у последњих 20 година.³⁾

У савременој Русији је, такође, обновљен рад Русијске асоцијације социолога, са преко 53 огранака и регионалних одељења, као и са 34 истраживачка комитета – који координирају активност у областима посебних, примењених социологија. Председник ове асоцијације социолога је В. И. Добрењков, а почасни председник академик Г. В. Осипов. Добрењков је, такође, истакнути организатор и декан првог Социолошког факултета на Ломоносов универзитету у Москви.

У Русији данас излази већи број социолошких журнала: *Социологија*, *Социс*, *Социолошки журнал*, *Питања социологије*, *Филозофска и социолошка мисао*, *Социологија и политикологија*,

3) Опширније о томе видети у монографији *Социолошко образовање у Русији*, В. Ј. Добренков, Г. Е. Зборовски и Б. Р. Нечајев, Москва, 2003.

Журнал за социологију и политикологију, Социологија: 4М, Социолошко образовање...

Као организационе форме окупљања и професионалног деловања социолога у Русији, такође, постоје следеће форме научних конференција: Сверуски конгрес социолога, који се одржава сваке друге године; научне конфереције социолога под називом „Сорокински чтенија“ (Сорокинске расправе); Летња социолошка школа, Сверуски конкурс Н. И. Карева (за награђивање радова младих социолога), као и престижне институтције награда за стваралаштво у области социологије – „Премија им П. А. Сорокина“ и „Премија И. Г. Петровскога“ за стваралаштво у социолошкој области и педагошком раду на изради уџбеника из области социологије.

Савремена руска социологија има широк дијапазон интересовања, о чему, између осталог, говоре: број истраживачких комитета при Руској асоцијацији социолога (34), као и тематска разноврсност библиографија, бројна емпијска истраживања и публиковане монографије. На последњем Конгресу руских социолога највише радова било је из историје и теорије социологије, економске социологије, социологије рада, социологије образовања, политичке социологије, социологије омладине, социологије организације и управљања, социологије глобалног и регионалног развоја.

Ослобођена монотипне парадигме, доктринарности и догматизма, савремена социолошка мисао у Русији живи у знаку теоријског плурализма и дисциплинарне разуђености у социолошком систему. Рехабилитована је социолошка традиција у Русији. Све што је вредно из ње, као научно и културолошко наслеђе, поново се публикује (штампају се сабрана дела класика руске социолошке мисли – Ковалевског, Карева, Сорокина....). У исто време млађи руски социолози окренути су савремености и изазовима будућности. Све је више студија о научно-технолошкој и информатичкој револуцији, транзицији, социјалној стратификацији, модернизацији и развоју, глобализацији, настајућој постиндустријској цивилизацији, одрживом развоју, проблемима екологије, културе мира и безбедности у свету.

Учинили се кратак осврт на истраживачка поља ангажовања социолога у савременој руској социологији, запазићемо следеће:

У области *опитетеоријске и систематске социологије и методологије социолошких истраживања* у савременој руској социологији, запажено је стваралаштво, поред доајена новије руске

социологије – Г. В. Осипова, В. А. Јадова, Ж. Т. Тошенка, сада В. И. Добрењкова, А. И. Кравченка, Ј.Н. Давидова С. А. Кравченка, Д. В. Иванова и И.Ф. Девјатка.

У области истраживања *Историје социологије* (руске и светске) најпознатији су, својим радовима, следећи социолози: В. А. Јадов, З. Т. Голенкова, А. И. Белајева, Ж. Т. Тошенко, А. И. Голосенко, Е. И. Кукушкина и Н.П. Нарбут.

Истраживањем промена у *социјалној стратификацији* савременог руског друштва баве се: Г. В. Осипов, З. Т. Голенкова, Т. И. Заславска, М. Н. Руткевич и Н. Е. Тихонова.

Истраживањем проблема који су везани за предмет *економске социологије и социологије рада*, између осталих, баве се следећи истакнути социолози: А. И. Кравченко, Т. И. Заславска, Г. Н. Соколова, Н. В. Андреенкова, П. Р. Филипов, В.В. Радев, А. Ц. Панкратов, В. В. Зборјанов и И. П. Рзјанцев.

У области *социологије образовања, социологије васпитања и социологије омладине* својим истраживањима су познати: Ж. Т. Тошенко, М. Н. Руткевич, А. В. Соколова, А. Г. Здравомислов, В. И. Жуков, Д. Л. Константиновски и В. Ј. Нечајев.

У области *социјалне демографије* најистакнутији истраживачи су: Б. И. Исаков, А. И. Антонов, Р. Рибакowski, М. Б. Девисенко и Р. Г. Јановски.

У области *социологије сукоба, тј. конфликтологије* својим истраживањима најистакнутији су: Е. И. Степанов, А. В. Димитриев, А. Н. Самарин, А. Г. Здравомислов и В. Н. Рјабцев.

У области *етносоциологије* најистакнутији су: Л. М. Дробичева, Н. Г. Скворцов, З. В. Сикевич и С. А. Тутунц.

У области *родних односа и социологије породице* запажена су истраживања: А. Г. Здравомислова, Т. А. Гуркоа и Г. Г. Силасте.

У области *социологије културе и социологије религије* посебно су се својим радовима истакли: Л. Г. Ионин, Л. З. Немировскоја, Г. А. Аванесова, В. И. Гараджа, Л. И. Митрохин, А. Б. Гофман, Н. И. Лапин и О. Н. Козлова.

У Области *социологије регионалног развоја* делују: И. П. Рјазанцев, А. Е. Чирикова и С. М. Дементијев.

У области *Социологије масовних комуникација* запажено је стваралаштво: Б. А. Грушина, М. К. Горшкова, Г. А. Левада, С. С. Балабанова и В. В. Козловског.

У области *историјске социологије* запажен је рад: Н. В. Романовског, А. И. Черниха. Л. М. Дробичеве.

У области *социологије политике и геополитике* делују: В. Виноградов, Г. П. Артемов, В. Н. Иванов, А. Дугин, М. К. Горшков и В. С. Рукавнишников.

У области *социјалне екологије* тј. екосоциологије најзапаженија је активност: О. Н. Јаницког и С. А. Степанова.

У области *геокултуре развоја, социологије безбедности и културе мира* најзначајнији су аутори: В. Н. Кузњецов, Р. Г. Јановски, А. С. Капто и Н. Н. Ефимов.

У области *социологије међународних односа* најпознатији аутори су: А. С. Панарин, П. А. Циганков, В. О. Рукавнишников и В. В. Гочетков.

У области *социологије глобализације и глобалистике* својим студијама најзапаженији су следећи аутори: А. С. Панарин, Е. Г. Кочетов, А. М. Уткин, И. Т. Фролов, А. Ф. Зотов, Н. Е. Покровски, Д. В. Иванов, М. М. Лебедева, А. Н. Чумаков и И. Ф. Кефели.

Овај кратак осврт на главна истраживачка поља и најистакнутије ауторе у савременој руској социологији показује нам да су покривена, како традиционална истраживачка поља, тако и да су откривена нова (преко промоција нових дисциплина у социолошком систему). Такође, у савременеј руској социологији остварује се успешна повезаност теоријских и емпиријских истраживања, као и повезаност социолога са националном традицијом у социологији и са токовима савремене европске и светске социологије. Поново је откривено дело П. Сорокина и других пионира руске социологије, али се и упоредо пажљиво изучавају најзначајнија дела страних социолога – П. Бурдијеа, И. Волерстина, А. Турена, Е. Гиденса, Ж. Рицера, У. Бека, П. Штомпке. Из тог ствасралачког дијалога са националном традицијом и универзалним вредностима светске социологије, јављају се иновације и нови облици синергије у савременеј руској социологији.

Написане су прве монографије о историји развоја руске социологије и развоју социологије у Европи и свету. Подсетимо на неке од њих: З. Голенкова: *Развој социолошке мисли у Средњој и Источној Европи*; А. Белохова: *Емпиријска социолошка истраживања у Русији и Источној Европи*.

У Русији је стасала нова генерација социолога и истраживача других профила која својим делом помера границе сазнања. На том таласу очекивати је појаву нових синтеза у науци и филозофији, допринос руској и светској научној ризници.

Све је више интердисциплинарних, мултидисциплинарних и трансдисциплинарних истраживачких подухвата. Све је више тек-

стова, радова, научних скупова посвећених изграђивању нових синтеза, остваривању синергије природних, друштвених и хуманистичких наука, науке и филозофије. До сада је објављено на хиљаде радова о глобализацији и глобологији. Појавиле су се прве лексикографске публикације: *Речник глобологије*, *Енциклопедија глобалистике* (на руском и енглеском језику, 2003.), а 2008. године појавио се и први журнал за трансдисциплинарна истраживања феномена глобализације *Век глобализације*.

II ОСВРТ НА ПРОФЕСИОНАЛНУ КАРИЈЕРУ И БИБЛИОГРАФСKE ОДРЕДНИЦЕ ВЈЕЧЕСЛАВА КУЗЊЕЦОВА – ИЗУЗЕТНОГ СТВАРАОЦА У САВРЕМЕНОЈ РУСКОЈ СОЦИОЛОГИЈИ

Кузњецов Вјечеслав Николајевич (1954) руски социолог, завршио је најпре (1976) Московски инжењерско-економски институт (специјалност инжењер-економист), а онда Академију Министарства унутрашњих дела СССР (по специјалности правник-организатор управљања у сфери правно-политичког поретка), да би (2002) одбранио докторску дисертацију из социологије, а већ (2003) изабран је за дописног члана Руске академије наука у области социологије.

В. Кузњецов је отпочео професионалну каријеру (1976) на катедри за Организацију управљања при Министарству унутрашњих дела, да би касније постао председник Колегијума саветника Московског обласног савета народних депутата (1992-1994), затим начелник Департмана за стратешку анализу „Гаспрома“ (1995-2000). Потом је (2002) изабран за шефа редактора журнала „*Безбедност Евроазије*“ и шефа катедре на предмету социологија безбедности на Социолошком факултету Московског државног универзитета М. В. Ломоносов. Заменик је директора Института за социјално-политичка истраживања РАН; члан је редакције журнала „Социолошка истраживања“ РАН; потпредседник је Руског друштва социолога и заменик секретара Одељења друштвених наука РАН (2003-2006).⁴⁾

Кузњецовљев стваралачки опус је веома богат и мозаичан,, тј. разноврстан. Његова библиографија је обимна и квалитетна. Она се креће у распону између социологије, геокултуре и геополитике.

4) Библиографски подаци из белешке о аутору из: В. Кузњецов, НАВИГУТ, Бр. 2 – 2008. прилог журналу *Безбедност Евроазије*, стр. 125-131.

тике. У центру његове научне анализе налазе се: геокултурна парадигма и питања социологије безбедности и културе мира.

Од најважнијих студија В. Кузњецова истичемо следеће: *Безбедност кроз развој* (2000), *Култура безбедности: социолошко истраживање* (2000), *Геокултура* (2003), *Русијска идеологија 21. века* (2004), *Хуманитарни стратегијски маневар* (2004), *Социологија и државност* (са Г. В. Осиповим, 2005), *Основи геокултуре: социологија геокултурне динамике безбедности у свету* (2006), *Социологија изградње мира у 21. веку* (2007), *Московско-шангајски модел светског поретка 21. века* (са колеживом аутора, 2006), *Социологија безбедности* (2007), *Социологија компромиса* (2007), *Социологија идеологије* (2008), *Хуманитарне интеракције: социолошко истраживање становишта геокултурне теорије безбедности* (2008).

В. Кузњецов је у периоду 2000-2008, својим стваралаштвом (истраживачким пројектима и монографијама) утемељио руску и међународну научну школу у области истраживања културе безбедности, социологије културе мира, социологије компромиса и геокултурне парадигме 21. века. На основу његових истраживања дефинисан је нови *Московско-шангајски модел изградње мултиполарног светског поретка 21. века*, као незападни модел изградње мира у свету у 21. веку. Та платформа теоријски је обликована, тј формулисана у његовом фундаменталном делу „Основи геокултуре“ (2003, 2006), у „Социологија компромиса“ (2007), али и у првом тому његове тротомне студије „Хуманитарне интеракције – Русија и Евроазија: социологија геокултурне динамике евроазијске безбедности 21. века“ (2008), у чијем средишту се налази становиште о равноправности свих народа, дијалогу међу различитим културама и партнерство међу различитим цивилизацијама.

Радови академика Кузњецова штампани су у земљи и иностранству и рецензирани у бројним часописима. Они представљају теоријску, концептуалну и методолошку основу за дефинисање нове безбедности у 21. веку и високо су позитивно оцењени од стране Руске академије наука и Савета безбедности Русије. Они су омогућили научну афирмацију и промоцију стваралаштва В. Кузњецова: заснивање међународне научне школе В. Кузњецова. Аутор је за своје стваралаштво постао лауреат највеће награде Руске социолошке асоцијације „Питирим Сорокин“. Поред тога, Кузњецов је члан Руске академије наука и члан је Главног научног савета Московског државног универзитета М. В. Ломоносов.

III

ДОПРИНОС В. КУЗЊЕЦОВА ГЕОКУЛТУРНОЈ
ПАРАДИГМИ И СОЦИОЛОГИЈИ КУЛТУРЕ МИРА

Увидом у историју социјалних теорија, основу за теоријску елаборацију геокултуре налазимо у историји науке још крајем 19. и почетком 20. века у делима Н. Ј. Данилевског у Русији и Цвијића у Србији, а затим код П. А. Сорокина и П. Н. Савицког. Данас је она садржана у радовима еминентног америчког социолога критичке оријентације Имануела Волерстина, који је у социологији познат као утемељивач Школе светско-системске анализе. Такође, и у студијама Александра Дугина *Мистерија Евроазије* (1996.) и *Основи геополитике* (1997.). У нашим истраживањима (од 1996. године до данас у оквиру ангажовања на макропројекту: улога културе у процесима транзиције балканских постсоцијалистичких друштава) налазе се имплицитни елементи теорије *балканске геокултуре развоја*.⁵⁾ Ваља, међутим, истаћи да се у делу В. Кузњецова налази *најцеловитије формулисана парадигма геокултуре у савременој науци*, као теоријско-методолошка основа за истраживање развоја, проблема безбедности и културе мира у свету. Овде чинимо напор на престављању доприноса В. Кузњецова утемељењу геокултурне парадигме.

Парадигма геокултуре В. Кузњецова, кроз трансдисциплинарни теоријско-методолошки приступ, стваралачки интегрише у себи најновија сазнања из савремене науке и филозофије, о новим технологијама, геополитици, геоекономији и геокултури, о улози људског, социјалног и културног капитала и интегралном концепту одрживог развоја, култури безбедности и култури мира у свету, афирмишући хуманистичко становиште о могућностима еманципације човека и перспективу мирољубиве изградње човечанства, као демократског мултиполарног поретка, и заједнице равноправних грађана и народа, која се остварује кроз прожимање стваралаштва различитих народа, дијалог различитих култура и партнерство различитих цивилизација.

В. Кузњецов у уводу своје студије *Геокултура: основи геокултурне динамике безбедности у свету у 21. веку* (2003.) указује на пионире у изучавању феномена геокултуре и заснивању геокултуре као хуманистичке парадигме. У вези стим он пише о етапама и линијама у свом интелектуалном формирању и развоју концепта геокултуре под утицајем различитих аутора и школа у савременој

5) Видети опширније о томе ауторове студије: *Балкан – граница и мост међу културама и народима* (2000), *Савремени Балкан у кључу социологије друштвених промена* (2003), *Балкан у вртлогу транзиције* (2007) и *Геокултура развоја Балкана, идентитети и култура мира* (2008).

науци. У првој етапи истиче значај и улогу стваралаштва америчког социолога Имануела Волерстина а посебно његову студију *Геополитика и геокултура: истраживања промена светског система* (1991).⁶⁾ Методолошки посматрано, друга етапа заснована је на фундаменталним истраживањима руских научника и академика који су били оријентисани на филозофска, социолошка и економска истраживања развоја и проблема човека и културе у савремености, и на формулисање нове хуманистичке синтезе за 21. век (В.Л. Макарова, В. С. Степина, Д. С. Љвова, Г. В. Осипова, В.А. Садовничева).⁷⁾ Трећа етапа везана је за истраживање и радове Ернеста Кочетова из области геоекономије и глобалистике; за његове научне монографије и студије „Геоекономика“ (1999) и „Глобалистика“ (2001). Као и за његове радове који су публиковани у журналу „Безбедност Евроазије“. Четврта етапа се огледа у истраживањима и публикацијама Д. Н. Замјатина „Географски обрасци у хуманистичким наукама“ (2001). Пета етапа садржана је у радовима А. С. Каптоа о култури мира и култури безбедности (монографије: „Од културе рата ка култури мира, 2002 и Енциклопедија мира 2002.). Шеста етапа везана је за интернационалне пројекте и публикације које су служиле као основа за делатност одређених институција и организација ОУН (*Година дијалога међу цивилизацијама*, 2001-2002.). Седма етапа везана је за истраживања геополитике и геоекономије на крају 20. и почетку 21. века, за промену геополитике у геоекономију, за теорију о сукобу цивилизација и концептуализацији нове стратегије САД у области националне безбедности (2002). Осма етапа настаје са новом институционализацијом у области културе мира и безбедности која произилази из феномена геокултуре као нове науке и нове миротворачке парадигме. Као израз ове тенденције имамо прво заседање Европског савета религиозних лидера у Ослу 2002. и признавање равноправности различитих културних светско-вредносних модела; Азијско-Европски самит 2002; Руско-француски самит у области безбедности; састанак лидера Организације афричког јединства и Коалиција за мир и борбу против тероризма (2002). Сви ови теоријски и институционални утицаји својим синергичним ефектом представљали су подстицај за обликовање оригиналне и аутономне парадигме геокултуре у стваралачком делу В. Кузњецова, које је не

6) I. Wallerstein, *Geopolitics and geoculture: Essays in a changing world-system*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

7) Опширније о томе видети у радовима: В.Л. Макарова *Еволуциона економика*, Москва 1995; В. С. Степина *Наука и образовање у контексту савремених цивилизацијских измена*, Минск, 2001; Д. С. Љвова *Управљање социјално-економским развојем Русије: концепције, циљеви и механизми*, Москва, 2002; Г.В. Осипова *Социјална митологија и социјална пракса*, Москва, 2000; В. А. Садовнича, *Глобална информатизација и безбедност Русије*, Москва, 2001.

само обимно већ и изазовно: теоријско и емпиријско, социолошко и трансдисциплинарно у распону од социологије безбедности, културе мира до социологије међународних односа.

Најрепрезентативнији радови В. Кузњецова, у којима је експлицирана геокултура као нова парадигма су: *Геокултура, основи геокултурне динамике безбедности у свету у 21. веку* (2003), *Основни фундаменти геокултуре: социологија геокултурне динамике у свету у 21. веку* (2006), *Московско-шангајски модел светског поретка 21. века* (2006), *Светско устројство 21. века* (2007.), *Социологија безбедности* (2007), *Социологија компромиса* (2007), *Социологија изградње света 21. века (руски пројекат: традиција и иновација)* (2007), *Хуманитарне интеракције: социолошка истраживања становништа геокултурне теорије безбедности за 21. век* (2008).

У свом фундаменталном делу *Геокултура: основи геокултурне динамике безбедности у свету у 21. веку* (2003), Кузњецов разматра геокултуру као целовит – интегрисујући феномен и нову филозофску и научну категорију, односно као нову хуманистичку парадигму. Структурно посматрано у овој студији аутор разматра: становиште геокултуре, реалност геокултуре, динамику геокултуре, перспективе геокултуре и могућност нове хуманистичке синтезе. Аутор појмовно дефинише геокултуру као „смисао, облик и сферу деловања човека, народа света и држава у културним димензијама које су основане на дијалогу пуном поштовања принципа културе мира и безбедности, стратешког компромиса у вези са формулисањем, прецизирањем и остваривањем личних, националних и цивилизацијских циљева, идеала, вредности и интереса; чувања, развијања и заштите норми и традиција људи, породица, нација и друштава, њихових социјалних институција и мрежа безбедности од изазова, ризика, опасности и претњи који угрожавају живот.“⁸⁾ Кузњецов геокултуру одређује као нову развојну и цивилизацијску парадигму, у чијем средишту је плурализам регионалних геокултурних генотипа, дијалог и партнерство различитих цивилизација. Као самостални део хуманистичких наука и израз мултидисциплинарног и трансдисциплинарног односа света и културе, геокултура има сопствени предмет истраживања, теоријску парадигму, методологију, основне категорије, принципе и технике за емпиријска премењена истраживања. Аутор разматра субјекте геокултуре и њихову делатну улогу (човека, породицу, народ, друштво, државу, организације, институције, цивилизације и човечан-

8) Опширније о томе видети у студијама В. Кузњецова: *Геокултура* (2003, 2006.) и *Социологија изградње света у 21. веку*, пројекат Русије, Москва, 2007. стр. 85-86.

ство). У својој студији Кузњецов одређује предмет социологије геокултуре, излаже типологију геокултуре, указује на истраживачка поља и факторе геокултуре, као и нивое њеног истраживања (микро, мезо и макро средину). Такође, он истражује регионалне особености функционисања геокултуре, посебно на примеру Евроазије, као и указује на социјалне механизме и показатеље структуре и динамике геокултуре.

Аутор полази од тезе о *трансформацији геополитике у геоэкономију и геоэкономије у геокултуру* у савременеом свету, као и да се до безбедности и мира у свету може доћи само кроз нов концепт хуманистичког одрживог развоја у чијем средишту су: нове технологије, хармонија између друштва и природе, човек и његова еманципација и социјална правда. Крајњи циљ јесте: да се путем развоја, руковођен филозофијом наде и културе мира, изгради мултиполарни, економски богат али и демократски праведан свет у функцији благостања и среће човека. Оно што је Фредерико Мајор дефинисао као *popularum progressio*, тј. развоја за све народе и све људе света. У том смислу Кузњецов у *геокултурној хуманистичкој парадигми*, која има интегришући карактер и афирмише вредности културе мира и еманципације човека, види ново аналитичко и прогностичко средство за трансдисциплинарно изучавање и разумевање процеса трансформације савременеог света у условима глобализације.

Упоредо са конституисањем геокултурне парадигме, В. Кузњецов је у низу својих теориских и емпиријских истраживачких радова дао посебан *допринос у области социологије културе безбедности и социологије културе мира*. Кузњецов социологију безбедности дефинише као „самосталну социолошку теорију средњег нивоа, оријентисану на теоријска и емпиријска истраживања, са става и динамике безбедности човека, народа, друштва, државе и савремене цивилизације“⁹⁾ Основна теза од које аутор полази јесте да се кроз *нови концепт одрживог развоја и афирмацију вредности културе мира*, путем дијалога и солидарности, на принципима равноправности партнера, транспарентности интереса, кроз „*остваривање принципа и понашања усмерених ка компромису и правичности у свим интеракцијама*“¹⁰⁾, речју, да се кроз мирољубиву коегзистенцију, дијалогом и партнерством различитих кул-

9) Опширније о томе видети у студијама В. Кузњецова *Геокултура: основи геокултурне динамике безбедности у свету 21. века*; Москва, 2003. стр. 168; као и у уџбенику *Социологија безбедности*, Москва, 2007.

10) Опширније о томе у студијама В. Кузњецова: *Социологија компромиса*, Москва, 2007. и *Хуманитарне интеракције: социолошка истраживања становништва геокултурне теорије безбедности за 21. век*, Москва, 2008.

тура народа и цивилизација, изграђује безбедност у савременом свету. У том смислу он у својим студијама разматра основне принципе безбедности и функције социологије националне безбедности (теоријску, прогностичку и примењено-акцијску). Полазећи од културе дијалога, партнерства различитих цивилизација, културе мира и истичући да је *пут развоја пут ка миру*, овај аутор је преко својих емпиријских, социолошких, геополитичких и геокултурних истраживања допринео изградњи Московско-шангајског модела безбедности и културе мира.¹¹⁾

Кузњецов је посебно истраживао феномен *евроазијства* као пројекта нове геоекономске зоне, и улогу Русије као геокултурног и геополитичког моста између Азије и Европе.¹²⁾ На основу тих истраживања формулисана је и нова национална стратегија руске безбедности и улога Русије у мултиполарном свету. Њено средиште лежи у централној интенцији – да се путем геоекономије и геокултуре, тј. новом културом рада и културом мира, остварује стратешка премоћ Русије у 21. веку. Јер се тим путем, а не искључиво војним, може Русија вратити на геополитичку сцену света као глобални „играч“. Управо савремена пракса у међународним односима ту промену потврђује, а то је добро не само за Русију већ и за мултиполарни, демократски развој читавог света. Јер, садашње стање униполарности имплицира бројне негативне последице оличене у новом монополу, хегемонији и искључивости, што отвара пут експанзији конфликта.

Досадашњим стваралаштвом Вјачеслав Кузњецов дао је допринос савременој теорији и социологији геокултуре и културе мира. Отуда се справом говори о значају његовог дела за формирање нове парадигматске субкултуре и руске и *међународне научне школе Вјачеслава Кузњецова*, у области истраживања културе безбедности, културе мира, социологије компромиса и хуманистичке геокултурне научне парадигме 21. века. Неспорно је једно, да без обзира на инспирације и утицаје који су у почетку подстакли овог аутора на формулисање геокултурне парадигме, она је у његовом делу најцеловитије конституисана и емпиријски примењена. Остаје, међутим, на научној критици и пракси да валоризује њене вредности и домете и да дефинитивни суд. Уверен сам да ће она својим теоријско-методолошким потенцијалима бити изазов и инспирација за научно стваралаштво новим млађим истраживачима у савременој науци, не само у Русији већ и у свету.

11) Опширније видети о разликама Московско-шангајског модела изградње светског поретка у 21. веку и западног, у делима В. Кузњецова *Између културе мира и културе смрти*; *Хуманитарне интеракције: Русија и Евроазија* (први том), Москва, 2008.

12) Видети опширније у студији В. Кузњецова *Русија и Евроазија: социологија геокултурне динамике евроазијске безбедности 21. века*, Москва, 2008.

ЛИТЕРАТУРА

- Кузнецов В.Н. Гуманитарные взаимодействия: Социологическое исследование становления геокультурной теории безопасности. В 3 т.
- Т. 1. Россия и Евразия: Социология геокультурной динамики евразийской безопасности XXI века. М., 2008.
- Кузнецов В.Н. Социология идеологии: Учебное пособие. М., 2008.
- Кузнецов В.Н. Социология компромисса. М., 2007.
- Кузнецов В.Н. Социология безопасности: Учебное пособие. М., 2007.
- Социология социальной сферы: Учебное пособие / Под ред. М.М. Акулич, В.Н. Кузнецова. М., 2007.
- Мироустройство XXI: мировоззрение, миропорядок. М., 2007.
- Московско-Шанхайская модель миропорядка XXI века / Коллектив авт.; Ред.-сост. и авт. разделов В.Н. Кузнецов. М., 2006.
- Кузнецов В.Н. Социология мироустройства XXI века (Проекта России): традиции и новизна. М., 2007.
- Kuznetsov V. Foundations of Geoculture. Sociology of Geocultural Dynamics of Security in World 21: Culture – Network. Moscow, 2006. = Кузнецов В.Н. Основания геокультуры: Социология геокультурной динамики безопасности в Мире 21: Культура – Сеть / РАН. Ин-т соц.-политисслед. М., 2006. 436 с. На англ. яз.
- Безопасность России в XXI веке / Руководитель Межвед. н.-и. проекта и авт. статей В.Н. Кузнецов. М., 2006.
- Безопасность Евразии 2004: Энциклопедический словарь-ежегодник / Автор Идеи и Концепции, руководитель проекта, автор статей В.Н. Кузнецов. М., 2006.
- Осинов Г.В., Кузнецов В.Н. Социология и государственность (достижения, проблемы, решения). М., 2005.

ВЈЕЧЕСЛАВ КУЗЊЕЦОВ – ТВОРАЦ ГЕОКУЛТУРНЕ ПАРАДИГМЕ И УТЕМЕЉИВАЧ СОЦИОЛОГИЈЕ КУЛТУРЕ МИРА

РЕЗИМЕ

Аутор у раду разматра допринос савременог руског социолога Вјечеслава Кузњецова теоријском утемељењу геокултурне парадигме у савременој науци, као и развоју социологије културе мира у систему социолошких наука.

У раду се најпре даје прегледан приказ стања и тенденција из историје развоја социологије у Русији, са посебним освртом на

значај њене социолошке традиције. Потом се указује на кључне области примењених социологија у којима данас делују социолози у Русији. Након тога, изложен је најпре приказ професионалне библиографије В. Кузњецова, а затим су представљене основне одреднице његове парадигматске теоријске концепције.

На крају, аутор поентира значај дела овог руског социолога, посебно са становишта конституисања и развоја социологије безбедности и социологије културе мира у систему савремених наука.

Кључне речи: Социологија у Русији, Вјечеслав Кузњецов, парадигма геокултуре, социологија безбедности, социологија културе мира.

Ljubisa R. Mitrovic
VECESLAV KUZNECOV – THE CREATOR OF THE
GEOCULTURAL PARADIGM AND THE FOUNDER OF
THE SOCIOLOGY OF THE CULTURE OF PEACE

SUMMARY

The author focuses on the contribution of the contemporary Russian sociologist Veceslav Kuznecov to the founding of the geocultural paradigm in contemporary science as well as to the development of the sociology of peace in the system of the sociological sciences.

The paper gives a systematic review of the state and tendency from the history of development of sociology in Russia with a special focus on the significance of its sociological tradition. Then it is pointed to key fields of the applied sociologies with Russian sociologists. Then, there is a review of the professional bibliography V. Kuznecova, then the basic ideas of his paradigmatic theoretical conceptions are represented.

At the end, the author emphasizes the significance of oeuvre of this Russian sociologists, especially from the point of its foundation and the development of the sociology of safety and the sociology of the culture of peace in the system of contemporary sciences.

Key words: sociology in Russia, Veceslav Kuznecov, paradigm of geoculture, sociology of safety, sociology of the culture of peace.

